

Kirjallisuustapahtuma 11.7.2015
Kiurusali
Toini Kuonanoja

Aarne Leväsalmi

Malmia 1969

Paikka maan päällä 1971

Pellavasauna 1974

Aarnelta ilmestyi kolme kirjaa, joista eniten julkisuutta on saanut 'Paikka maan päällä'. Tässä tilaisuudessa ja todellisuuden pohdinnassa keskityn juuri tähän kirjaan, toisista mainitsen lyhyesti pääasiat.

Kaikille kirjoille yhteistä on, että henkilöt ovat ihan tavallisia ihmisiä, eivät mitenkään sankarillisia. Niin tavallisia, että teki mieli hoputtaa heitä eteenpäin, tekemään jotakin! Juuri nämä Aarnen luomat tavalliset ihmiset tekevät kirjoista toden tuntuisia. Ja juuri sen vuoksi kirjat toimivat mielestäni 60-70 -luvun taitteen ajankuvauksina.

Aarne Leväsalmi, Malmia 1969

Kaksi poikaa seikkailee metsässä malmia etsimässä

Kirja perustuu todellisuuteen sikäli, että Suomessa etsittiin 1960-luvulla malmia, oli valtakunnallinen malmimarssi, kansalaisia koulutettiin ja läänikohtaisia kilpailuja järjestettiin. Kiuruvedellä vuonna 1967 Outokumpu etsi malmia, mm. Hautajärven maisemissa.

'Siinähan ne Aarne ja Rakkineen Kalevi seikkailevat', sanoi aikoinaan äitini ja myös Aarnen nuorin sisko Olga. Tuo kuvanee hyvin kirjan todellisuuden.

Aarne Leväsalmi, Pellavasauna 1974

Pienviljelijän poika Veikko Nuutinen etsii itseään pienen paikkakunnan pankinjohtajana maaseudun kehityksen pyörteissä.

Kirja on hyvinkin todellisuuspohjainen, kun Suomi siirtyi vauhdilla maanviljelysyhteiskunnasta kulutusyhteiskuntaan. Maatiloilta siirtyi muihin ammatteihin vuosina 1960-1980 peräti 350 000 ihmistä, opiskelu lukioissa ja korkeakouluissa lisääntyi, kulutuksen kasvu kiihtyi jo 60-luvulla ja kiihtyi edelleen 70-luvun alkupuolella.

Tuolloin 70-luvun alussa elettiin löyhän rahan aikaa, lainaa sai rakentamiseen, kulutusluottojakin annettiin. Toisaalta paikallispankkia ohjasivat tiukasti SuomenPankki, eduskunta ja keskuspankki.

Savon Sanomat 11.12.1974: 'Leväsalmen mielestä kysymys ei ole kehitysalueista, vaan kehitysihmistä, joita nyhdetään juuriltaan. Leväsalmi on tuonut eteemme itse ytimen: ihmisen'

Aarne Leväsalmi, Paikka maan päällä 1971

Perukan tilan pienviljelijä Paavo Kärkkäinen tuskailee velkojen kanssa rakennettuaan tiilinavetan 1960-luvun puolivälissä.

Pientilojen ahdinko on todellisuutta

Pientilojen määrä romahti 4000-5000 tilan vuosivauhdilla 1960-1980 välisenä aikana ja kaikkein pahin aika oli juuri 1960-luvun loppu ja 1970-luvun alku.

Pientilat olivat syntyneet ensin 1920-luvulla torpparien ja mäkitupalaisten itsenäistymisen myötä, sitten 30-luvun laman aikana isoja kartanoita pilkottiin pieniksi tiloiksi, ja lopuksi talvi- ja jatkosodan jälkeen siirtolaisille ja rintamamiehille myytiin pientiloja. Pientilojen määrä oli huipussaan 1960 (200000 tilaa). Pientilat elivät paljolti omavaraisesti vaatimattomissa oloissa ja tärkeät lisäansiot tulivat lähinnä saman kylän metsätöistä ja myös isompien tilojen urakkatöistä. Lisäksi valtio tuki pienviljelöitä metsänraivauspalkkioilla.

1960-luvun kehitys romahdutti pientilat: Ensiksikin metsätyöt koneellistuivat ja lisäansiomahdollisuus loppui. Toiseksi 1967 metsänraivauspalkkiot loppuivat. Kolmanneksi 1968 verotus muuttui tuloperusteiseksi, kun se ennen oli ollut pinta-alaperusteinen, tästä johtuen pientilojen verot nousivat jyrkästi. Neljänneksi karjatalous kehittyi ja johti maidon ylituotantoon, mistä seurasi 1969 maatalouspolitiikassa suunnan muutos: pellot pakettiin 250 mk/ha ja lehmien tapporaha 500 mk/lehmä, huonojen peltojen metsityspalkkiot. Viidenneksi rahan tarve kasvoi, kun myös maaseudun väki halusi kulutustavaroita ja työtä helpottavia koneita.

Kirjan Paavo rakentaa juuri ennen maatalouspolitiikan muutoksia, väärään aikaan.

Maantieteellinen todellisuus

Tarinan pientila on nimeltään Perukka Viitaperän kylällä Pirttiniemen kunnassa, kirkonkylälle on matkaa 25 km, kyläkaupalle kävelymatka, lampi, korpiniitty, 5 ha peltoa/niittyä, 15 ha metsämaata, kotiveräjä, pihaportti, riihiveräjä, hirsirakennukset, Viitamäki.

Perukka muistuttaa kovasti Aarnen syntymäkotia Rapakkojoen Mustalammilla. Sielläkin on lampi, on ollut pihaportti, hirsirakennukset, Mustamäki, raivattua suopeltoa. Juurikka ja Kantola ovat tuttuja talonnimiä. Rapakkojoen kauppa on kävelymatkan päässä, keskeinen kohtaamispaikka kylän uutisten välittämiseen ja politiikan puintiin. Paikka on siirretty ajassa 30 vuotta eteenpäin ja kauemmaksi kirkonkylältä.

Kirjan ihmisten savon murre ankkuroi kirjan Kiuruvedelle. Murre on niin sujuvaa, ettei edes lukiessa huomaa murrekieleksi. Hyvinkään Sanomissa 6.8.71 Juhani Syrjä: 'Leväsalmen kieli on eräs onnistuneimmista murteen ja kirjakielen synteeseistä.'

Tapahtumien ja henkilöiden todellisuus

Kirjan Paavo on rakentanut tiilinavetan muutama vuosi ennen tarinan alkua. Todellisuudessa Aarnen veljen perhe rakensi tiilinavetan 1965 Salmensuuhun. Saattaa olla, että Salmensuun navetta kirvoitti kertomaan pienviljelijä Paavon tarinan. Yhtäläisyys jää tuohon rakentamiseen; tarinassa Paavo sortui velkoihin kun taas todellisuudessa Salmensuulaiset sinnikkyydellä hoitivat rakennusvelat.

Paavo menettää Perukan pakkohuutokaupalla 1969. Aarnen ukki ja isä todella menettivät Läävän ja Läävän osana Mustalammin 1932 pakkohuutokaupassa. Aarnen vanhemmat saivat kuitenkin asua Mustalammilla useita vuosia, kunnes kesällä 1936 rakensivat Salmensuun ja muuttivat sinne.

Paavon elämään tuo alavireisen tunnelman aiemmin hukkunut Kauko-poika. Paavo palaa useasti eri tilanteissa pojan hukkumiseen; unessa, kalamatkalla, hautuumaalla, menneen muistelussa.

Todellisuudessa Aarnen veli Martti hukkui 9-vuotiaana 17.6.1930. Aarne on ollut silloin alle 3-vuotias. Martti oli ollut kahden siskonsa kanssa soutelemassa lammilla. Tyttöjen kertomuksen mukaan he olivat kurkotelleet lumpeita, kun Martti oli pudonnut. Tytöt olivat huutaneet ja lähistöllä ollut työmies oli kuullut, juossut tupaan, Antti-isä oli juossut rantaan ja yrittänyt jollain lavetilla ja laudanpätkällä päästä veneen luo. Pystyi vain hakemaan tytöt. Naapurien avulla Martti oli löydetty illalla ja kannettu tuvan pöydälle. Martin äiti oli pyytänyt, että apulaisena ollut Kauppalan Hilja veisi pienet lapset nukkumaan kamariin, toinen niistä pienistä oli Aarne ja toinen minun äiti. Sinne kamariin oli kuulunut, kun naapurit olivat veisanneet iltavirren. Martin hukkuminen on ollut aina läsnä ja vaikuttanut perheen elämään, vanhempiin, sisaruksiin ja jopa meihin lapsenlapsiin. Aarnen vanhemmat ja varsinkin äiti oli käynyt haudalla usein, ja kun ei enää itse päässyt, pyysi jotakuta lapsistaan käymään. Oma äitini kertoi Martin tarinaa vielä viimeisinä aikoinaan.

Paavo muistelee, miten äiti on lypsytarhalla halvaantunut.

Todellisuudessa näin kävi. Aarnen Kerttu-äiti halvaantui Salmensuussa lypsytarhalla 1955. Kerttu oli varoituksista huolimatta lähtenyt lypsylle, kun oli ollut mittalypsykin. Nuori emäntä Lilja oli juossut hakemaan avuksi Aarnea ja Mikkoa.

Paavo muistelee myös isäänsä, miten sillä oli viltikka päässä.

Aarnen Antti-isä käytti aina viltikkaa tultuaan Amerikasta 1910-luvulla.

Paavo kirjoittaa isosiskolleen Saimille pitkän kirjeen ja lopuksi pyytää vähän rahaa. Saimi lähettää paketin ja rahakirjeen.

Todellisuudessa Salmensuun vanhemmat sisarukset Irma ja Katri, jotka olivat jo palkkatyössä, antoivat rahaa nuoremmille veljilleen ja siskoilleen. Erityisesti Kuhmossa asunut Irma pystyi 50-luvulla auttamaan sisaruksiaan.

Tarinan pitkämielisen ja joustavan kauppiaan esikuvana olisi voinut olla Rapakkojoen kaupan Oskari.

Loppusanat

Lopuksi on kuitenkin sanottava, että kirjan juoni ja henkilöt ovat mielikuvitusta.